

Iš rankraščinio palikimo

JUOZO GIRNIAUS LAIŠKAI BRONIUI GENZELIUI

Vienas žymiausių lietuvių filosofų Juozas Girnius (1915–1994) gyvendamas Amerikoje troško žinoti, kas vyksta jo gimtajame krašte, įdėmiai sekė Lietuvoje leidžiamą filosofijos literatūrą, palaikė santykius su Lietuvos kultūrininkais, daugiausia filosofais. Tai rodo jo laišakai, jau anksčiau spausdinti *Problemu* žurnale (Nr. 52, 53), taip pat E. Meškausko, J. Repšio laišakai J. Girniui (Nr. 57). Šį kartą publikuojame autentiškiausio mūsų mąstytojo, kaip J. Girnių pavadino prof. A. Šliogeris, laiškus, rašytus Vilniaus universiteto filosofijos istorijos profesoriui Broniui Genzeliui. Šie laišakai pratęsia filosofo ryšius su tėvynėje gyvenančiu tos pačios profesijos atstovu, ryšius, kuriuos buvo skaudžiai paveikusi ankstesnio J. Girniaus susirašinėjimo partnerio J. Repšio netikėta mirtis 1976 metais.

Problemu redakcija nuoširdžiai dėkoja prof. B. Genzeliui už pateiktas laiškų kopijas.

*Prof. dr. Br. Genzeliui
Vilniuje
1984.III.1*

Gerbiamas Profesoriau,

Rašau Jums nepažįstamas žmogus, kuris tačiau Jus pažįsta bent iš raštų (knygos, „*Problemu*“ str., neturiu tik brošiūrų).

Noriu pasisakyti dėl Jūsų str. apie K. Jaspersą „*Mokslė ir gyvenime*“, 1983, Nr. 2. Svarbiausia tai, kad nieku būdu negalima Jasperso laikyti „krikščioniškojo egzistencializmo“ atstovu. Jo „filosofinis tikėjimas“ – atsietas nuo bet kurios konfesijos. Teistas – taip, bet, sakytume, jo teizmas yra agnostinio pobūdžio – „*Transcendencija*“ jam gaubia „šifrai“.

Biografinės žinios taip pat ne visai tikslios. 1937 m. jis iš tikro buvo atleistas iš profesorių (ir dėl savo pažiūrų, ir dėl žmonos žydės). Bet

„emigranto dalios“ jam neteko patirti, nes iš Vokietijos neemigravo. O po karo tuojau pat pradėjo Heidelbergo un-te skaityti paskaitas ir aktyviai dalyvavo universiteto pertvarkyme kaip jo „senatorius“. Pirmasis un-to leidinys buvo nauja versija jo knygos „*Die Idee der Universität*“ (1946). Įsijungė ir į liberalinio žurnalo „*Die Wandlung*“ redakciją, gausiai jame rašė. Pirmasis šio žurnalo leidinys buvo Jasperso paskaita „*Vom neuen Geist der Universität*“ (kitas str. – prorektorius). Turiu šio leidinuko dvi kopijas, tad vieną Jums pasiūsiu.

Nors ir didelė pagarba supo Jaspersą, 1948 m. persikėlė į Baselio un-tą Šveicarijoj. Emeritūron pasitraukė 1961. Mirė ne 1968, o 1969 vasario 20 (savo žmonos 90-tąjį gimtadienį).

Su Jaspersu buvau pažįstamas. Dar 1938 m. pradžioj iš Freiburgo (ne šveicarų „Fribūro“, kaip klaidingai informuoja LTE; keliskart lan-

kiausi Šveicarijoj, bet į Fribourgą net neužsukau) aplankiau Jaspersą Heidelberge. Po karo kurį laiką gyvenau netoli Heidelbergo, tad ir vienos kitos jo paskaitos klausiau. Lankiausi kaip „senas pažįstamas“ ir jo namuose – skolino man knygų. Liko atmintyje žodžiai: „filosofas neteko tėvynės, tėvynė neteko filosofo“.

Mano ir disertacija – apie Jaspersą (prancūzų kalba Montrealio un-te). Glausta jos santrauka – atspaudas „Laisvė ir būtis“ (151 psl.). Lietuvos bibliotekose ji yra, nes cituojama. Asmeniškai pasiūsti, kaip žinote, negalima.

Ir tuoj po karo, ir vėliau iš Šveicarijos Jaspersas pasisakė ir aktualiomis laiko temomis. Iš pradžių papiktino kairę (iš čia bus kilusi ir V. Lazutkos brošiūros pikta misinformacija). O vėliau papiktino dešinę – susilaukė sveikinimo iš Rytų Vokietijos tuometinės galvos W. Ulbrichto.

Seku Lietuvos filosofų reiškimąsi. Našiausiomis sritimis laikau a. filosofinės minties Lietuvoje istorinį tyrinėjimą ir b. atsiskleidimą Vakarų minčiai. O Jūs kaip tik abiejose šiose srityse pozityviai reiškiate.

Vertinga Jūsų knyga „Švietėjai ir jų idėjos Lietuvoje“ ir straipsniai „Problemos“. Gėrėjau Jūsų ramiu ir pagarbiu str. apie St. Šalkauskį (leidinyje „Būtis ir laikas“).

Ypačiai vertinu, atrodo, Jūsų pastangomis

suorganizuotą filosofijos istorijos chrestomatiją leidimą.

Šviesaus atminimo žmogus ir autentiškas filosofas J. Repšys pagrįstai rašė: „užsidarymas bei provincializmas yra žalingas bet kurios tautos gyvenimui kultūriniam ir pažangai“.

Jaučiama, kad stokojate knygų kitomis kalbomis. Savo diplominiame darbe grūmiausi su M. Heideggeriu 1936 m., o pirmas to paties J. Repšio str. apie šį filosofą pasirodė tik 1976, atseit – po 40 metų! Apie Jaspersą spausdinau 1952 m., bet tik po 20 m. pasirodė tose pačiose „Problemos“ J. Repšio straipsniai. Betikrindamas šias datas, aptikau, kad Jūs dar prieš Repšį trumpai jau buvote užsiminę Jaspersą (1971). Matau, kad tuo straipsniu naudojatės ir pernai rašydamas „Mokslui ir gyvenimui“. Gal tad mano laiškas nebus visai nepravartus savo informacija apie Jaspersą.

Reiškiu Jums „profesinę“ (nors filosofija ir nėra profesija) pagarbą ir siunčiu visus gerus lietuviškus linkėjimus.

Žvilgtelėjęs į enciklopediją, patyriau, kad prieš porą savaičių atšventėte 50 metų amžiaus sukaktį: jungiuosi prie sveikintojų. Kūrybinės sėkmės ir sekančiais dešimtmečiais.

Juozas Girmius

LVNA, F. 14, Ap. 1, B. 193

1985.I.15

Gerbiamas Profesoriau,

Kadangi dar švenčių „sezonas“ (amerikiečių terminas) ne visai pasibaigęs, visų pirma noriu Jums palinkėti, kad prasidėjusieji 1985 metai Jums būtų laimingi – našaus darbo kupini.

Dėkoju už Jūsų 84.V.3 laišką: neįsižeidėte dėl poros mano pataisų, bet atsakėte nuoširdžiu laišku.

„Laisvė ir būtis“ tikrai yra MA bibliotekoje, nes paprašytas pasiunčiau. Dar turiu kelis egzempliorius, bet būtų galima tik perduoti. Tik bibliotekoms galima siųsti knygas tiek lietuvių, tiek kitomis kalbomis. Asmeniškai, rodos, ir sveitimomis kalbomis ne visos knygos galima siųsti (net dailus meno albumas buvo gautas su nuplėstu viršeliu).

Universiteto bibliotekai esu tris kartus atrinkęs knygų, mano nebenumatomų panaudoti (iš

pernai pasiųstųjų Jus galėtų dominti nebent L. A. White: *The Science of Culture*). Man būtų maloniau tiesiog pasiųsti atskiriems žmonėms pagal jų interesus. Savo laiku tokį ryšį turėjau su J. Repšiu (turiu jo 22 laiškus).

Sunku suprasti, kodėl taip tikima knygų įtaka. Esu turbūt daugiau skaitęs ateistinių veikalų, bet manęs jie netikinčiu nepadarė. Ar knygos iš čia jau taip pavojingos ateistinei propagandai. Deja, ji dažnai lieka labai primityvi. Lygio reikalavimas galioja tiek tikėjimui, tiek netikėjimui. Gresia tikėjimui prietarai (tarp kitų taip pabrėžė ir tikintysis fizikas M. Planckas). Bet ir netikėjimas nėra lygus netikėjimui. Žmogiškuoju požiūriu daugiau skiria mąstymas ir nemąstymas (aklas tikėjimas ir aklas netikėjimas).

Vis vien per žmones knygos iš čia pasiekia Lietuvą (kaip knygnešių laikais) ir ten iš rankų į rankas keliauja. Mano „Žmogų be Dievo“ čia gal tik dešimtis kita perskaitė, o Lietuvoje ligi šiol vis yra laukiančių eilės ją pasiskolinti. Mačiau net eros atmuštų egzempliorių.

Kad su Maceinos knygomis esate daugiau susipažinęs, natūralu, nes daug daugiau ir jo raštų. Jis ir čia visą laiką sėdėjo prie rašomosios mašinėlės (rėmė draugai, kol pagaliau įsitvirtino Münsterio un-te). O visa, kas mano parašyta, yra laisvalaikio pastangos. Trys žmonės redagavome enciklopediją (per 13 metų –36 tomai), o

paskui vienas rūpinausi mėnesiniais Aida is nuo a iki z.

Kai kuriose knygo se radau gana platoką savo bibliografiją, bet niekur neužsiminta enciklopedija. Joje daug stambėlesnių mano straipsnių, iš kurių matoma mano „pozicijos“.

Beje, enciklopedijoje apskritai yra daug lygiai viesiems pravarčios informacijos. Jaučiu, kaip stokojate knygų. Ne vienu atveju enciklopedija būtų pravarti buvusi – apsaugojusi nuo kai kurių faktinių (biografinių) paklaidų.

Tarp kitko, papildymų tome (XXXVI), kurį redagavau, įdėjau ir Jus (trumpai, vos 9 eilutes, dar buvote vos pradėję reikštis). Dabar leidžiamas antrasis papildymų tomas, su kuriuo neturiu jokių reikalų. Bet atkreipiau redaktorių dėmesį, kad dokumentuotų Jūsų didįjį filosofijos chrestomatijų užmojų.

Iš Lietuvos filosofines knygas pasirūpindavau. Dabar pasunkėjo. Blogiausia tai, kad dalis filosofinių knygų pasirodo, kurios nebuvo leidyklų kataloguose nurodytos. Tad kartais tik atsitiktinai sužinai – ir jau per vėlai!

Gaila, kultūros sąveikos problema nesidomiu. Vargu ar ką pas save rasčiau. Bet šiaip mažesnių knyguciu koki siuntinuką bandysiu pasiųsti.

Su pagarbos jausmu

J. Girnius

LVNA, F. 14, Ap. 1, B. 193

---

*JUOZAS GIRNIUS
849 E. THIRD ST.
SO. BOSTON, MA 02127*

Dar vienas kuriozas. Kažkoks A. Muzikevičius „Kraštotyros“ Nr. 20 įdėjo straipsnį „Smulkiosios lietuvių liaudies architektūros klerikalinės interpretacijos kritika“. Straipsnis išspausdintas pirmuoju (p. 3–9). Rašoma apie dr. Joną

Grinių, bet per visą str. ir net bibliografijoje visur mano pavardė. Parašiau autoriui (kuris minimas ir šio numerio konsultantu) laišką, prašydamas šį nesusipratimą kitame „Kraštotyros“ numery atitaisyti. Vargu ar tai atliks.

Ir tas vis „klerikalinis“. Visai nesu klerikalas – dvasiškių klapčiukas. Nuo vysk. V. Brizgio esu ir nukentėjęs. Dr. Jonas Grinius taip pat skaudžiai nukentėjo nuo klerikalų: kai iš docento

buvo pakeltas ekstrordinariu profesoriumi, arkivyskupas vetavo jo promociją. Apie 1930 m. viešumon išėjusi katalikų intelektualų karta buvo savarankiška. Gražiai komentavote St. Šal-kausio laišką Smetonai (jau anksčiau buvau paskelbęs Aiduose). Man pakanka savų „kalčių“,

o dabar dar ir dr. J. Grinius man priskirtas. Neįsivaizduoju, kaip tai atsitiko. Negi pats autorius visai nepažvelgė į savo straipsnį. Išspausdinus turėjo pats pamatyti ir manęs atsiprašyti, nelaukdamas mano laiško.

LVNA, F. 14, Ap. 1, B. 193

1985.X.14

Gerbiamas Profesoriau,

Į Jūsų pavasario (III.19, mano vardo dienos) laišką atsakau jau rudenį. Vasaromis, žinau, visi išvyksta te atostogoms. O dabar jau tikrai būsite grįžęs.

Man atrodo, kad gyvai susitikę rastume daug kalbos. Bet laiškai šiam reikalui netinka. Jie patarnauja tik ryšiui palaikyti.

Kaip menuose, taip galbūt ir filosofijoje dabar yra, Jūsų žodžiais, „paeškų laikotarpis“.

Prancūzuose įdomiausiu laikau P. Ricoeur (Philosophie de la volonté, 3 tomai, nuo 1960; Histoire et vérité, 1955, paskutinis leidimas 1964, dabar jis linksta į hermeneutiką). Vokietijoj hermeneutikos atstovas jau seno amžiaus Gadameris. Amerikoje vyrauja analitinė filosofija. Bene žymiausiu filosofu laikomas W. V. Quine. Eti-koj didelio dėmesio sulaukė J. Rawls veikalas „A Theory of Justice“, (1971).

Amerikiečių knygos be galo pabrangusios, reikia laukti, kol išleidžia be kietų viršelių ar šiaip rinkon išleidžia pigia kaina (reikia progos).

Pasiunčiu keletą veikaliukų orientuotis dabarties filosofijoje. Pora leidinių skirti dokumentuoti Jasperso sulauktam dėmesiui po karo. Iš viso duosiu žmonai supakuoti septynis leidinukus, šiaip ar taip susietus su istorija.

Mano kn. ir Str. bibliografiją teikia Sverdolio, Zakso, Lazutkos kn. ir atskiri man skirti skyriai B, Ochsno kn. ir kolektyvinė kn. Ideologinės srovės lietuvių išėivijoje.

Iš Lietuvos filosofų man sukiausiai gauti tuos, kurių nebuvo kataloguose (dabar ir šie sunkiai prieinami). Pvz. nespėjau gauti V. Žemaičio „Sąveikos etikos“ (apie Vabalą Gudaitį), B. Kuzmicko „Laimės“ (gal tik brošiūrėlės, nes tik 15 kp.), na ir kolektyvinės „Žmogus šiuolaikiniėje filosofijoje“ (kur ir Jūs rašote).

Atskira problema filosofiniai str. MA darbų A. serijoje. Atrodo, kad autoriai gauna atspaudus. Gal kai kurie sutiktų jų ir man skirti.

Tiek šį kartą. Lieku su šilta Jums pagarba

Juozas Girnius

LVNA, F. 14, Ap. 1, B. 193

1986.II.10

Gerbiamas Daktare,

Nuoširdžiai dėkoju už abu laiškus, mane pasiekusius vos dienos skirtumu: I.10 laišką gavau I.29, o ankstesnį (XII.14) – I.30. Dar kai kurių „sezoninių“ sveikinimų iš Lietuvos tebelaukiu. Anū-kai laukia jiems pasiųstų lietuviškų saldinių ...

Iš anksto dėkoju ir už pasiųstas knygas. Paprastai jos keliauja apie du mėnesius. (Beje, mano naujametinius linkėjimus, siųstus XII.9, turbūt gavote, nors ir neminite).

Jeigu neturėtumėte antologijos Philosophy in the Twentieth Century, 1962, 4 tomai, 1697 psl., galėčiau Jums perleisti. Duodami įvairių kryptų filosofų (iki struktūralizmo) raštų ištraukos

su redaktorių W. Barret ir H. D. Aiken įvadais. Duokite žodį.

Šiek tiek uždelsiau atsakymą ir dėl to, kad sėdėjau prie terminuoto darbelio, o visų pirma dėl to, kad sukau galvą, ką atrinkti. Pasiseks ar ne, vis vien lygiai liksiu Jums didžiai ir šiltai dėkingas. Filosofija – ne poezija. „Poezijos pavasaris“ seniai įtraukia ir čionykščius. O aš, kaip neseniai sužinojau iš J. Lukoševičiaus, esu „reakcionierius“. Visada prisimenu, kaip net keturi pasmerkė J. Repšį, su kuriuo turėjau ryšį (22 jo laišakai). Ir aš, kaip jis, manau, kad ir filosofijoje vyksta kaita. Gali atsirasti tokių, kaip tasai, kurio metodą Jūs klasiškai aptarėte: „yra taip, nes aš taip sakau“ (pacitavau šiuos Jūsų žodžius savo darbelyje, kurį minėjau).

Glausčiausiai savąją filosofijos koncepciją formulavau mūsiškėj eniklopedijoje, t. VI, p. 262–266. Bet jis turbūt per mažas. Nebent tiktų pridurti iš pradžios prie kito iš pasirinktųjų, jei šie nebūtų per ilgi.

„Pasiūla“ ši: 1. „egz. f. ir ateities filosofavimo rūpesčiai“, baigiamasis skyrelis, LKM Suvažiavimo darbai, t. III, 159–166 (priminti mano pirmojo susidomėjimui šia filosofija kaip tik dėl jos „tamsumo“), 2. iš paskaitos „Istorinė krikščionių atsakomybė“ pirmasis skyrelis, LKMA, t. V, p. 29–37. 3. „Tauta ir ...“ (1961) skyriaus „Tauta ir kultūra“ pirmasis ir paskutinis poskyriai, p. 60–65 ir 77–87, daug mažesnio formato, 4. pagaliau str. „Grožis ir tiesa“ (Aidai, 1946 rugsėjo mėn., gali nebūti bibliotekose – pasiūsiu xerox kopiją). Iš „Žmogaus be Dievo“ nieko neradau pakenčiamai „neutralaus“. Nebent asmeniškai galėtumėte žvilgterėti baigiamąjį žodį, p. 530–544.

Dvylikatomės enc. eilutėse pora klaidų: gimiau ne V.25, bet 23, studijavau ne „Fribūro“ (Šveicarij), o Freiburgo un-te. 1951 Montrealio un-te gavau daktaro laipsnį (disertacija yra ir Vilniaus un-to bibliotekoj). 1953–69 redagavau

Lietuvių enciklopediją (36 tomukai) 1953–69, kultūros žurnalą Aidus 1965–1980, kol infarktas išleido į pensiją. Teko, kaip sakoma, dirbti vienam už tris. Ką parašiau, parašiau tik „laisvalaikiu“. 12-tomė nenurodo nė vienos knygos, bet bibliografija pateikiama kolektyvinės knygos „Ideologinės srovės ...“ išnašose p. 411–413, B. Deksnio knygelės man skirtame skyrelyje p. 112–123, A. Sverdilovo kn. p. 196.

Mano to ar kito skyrelio paskelbimas daugiau būtų naujiena turbūt filosofams. Šiaip jau mano kn. tėvynėje eina iš rankų į rankas net ligšiol. Daugiau žmonių bus skaitę tėvynėje negu išeivijoje. Ir „Tautoj...“ aiškiai pasisakiau už ryšį, nors ir ne valdine, prasme: reikia „gyventi su tauta“, „tėvynė – tautos namai“. Ir dabar laikau, kad kultūriniai darbai išlaiko tautą gyvą. Visai sutinku su mintimi, kad „čia“ ir „ten“ neatsiejami. Kolektyvinėj knygoj „Lietuvių literatūra svetur, 1971, mano str. p. 512–605) esu rašęs: „ten‘ ir ‘čia‘ nesame vieni antriems ‘jie‘, o tie patys mes“, reikia „vieniems antrus tyliai suprasti, naudojantis ‘ten‘ ir ‘čia‘ pasiektais kūrybiniais laimėjimais“. Kalbėjau apie abiejų literatūrų sutekėjimą vienon srovėn, nes „lietuviškajai gyvybei nėra kitos pažadėtosios žemės, kaip tėvų žemė – Lietuva“ (p. 604–605). Iš dalies esu susijęs ir su literatūra. Antologijoje „Žemė“ (1951) savo įvadu „Žmogaus prasmės žemėje poezija“ (p. 5–65) įvesdinau jaunuųjų poetų kartą, gavusią žemininkų vardą.

Būtų didžiai miela gyvai pasikalbėti – šnekos, atrodo, rastume. Rašytojų ketvertas pėmai lankėsi. O kad ir filosofų tokios pat išvykos susilauktume!

Kai gausite šį mano laišką, keliais žodžiais painformuokite – žinosiu, ar laiškas Jus pasiekė.

*Su šiltu jausmu
Juozas Girnius*

LVNA, F. 14, Ap. 1, B. 193

JUOZAS GIRNIUS
849 E. THIRD ST.
SO. BOSTON, MA 02127

1986. XII.3

Malonus Profesoriau,

Nuoširdus dėkui už IX.10 išsiųstas dvi banderoles. Ėjo maždaug normaliai – šiek tiek daugiau kaip du mėnesius. Ypačiai nudžiuginote užrašytomis knygomis (Esė apie mąstytojus, Renesanso filozofus.). Gerai, kad įtraukėte ir lietuvių. Dėl krikščionybės vertinimo turbūt reikia skirti Vydūno pažiūras į istorinį krikščionybės kelią į Lietuvą ir bendrą visų religijų lygų vertinimą. Beje, ištiesią savaitę esu gyvenęs pas Vydūną, „pasisamdytas“, kai jis rengė „Šamone“. Buvo be galo doras žmogus, bet sykiu ir gana „egzotiškas“. Pagarbiai būčiau parašęs savo atsiminimus, bet pabijojau, kad rizikinga rašyti apie „egzotinius“ jo asmenybės bruožus.

Deja, atrodo, kad mano didysis siuntinys (kovo 28) Jūsų nepasiekė. Tie keturi tomai ne tik buvo kietais viršeliais, bet dar ir sudėti į solidų aplanką. Būtų pravertę, kai būtumėte priėję XIX a. pabaigą ir XX a. pirmąją pusę.

Negavau MA serijos filozofijos straipsnių atspaudų, kuriuos minėjote pasiuntę per Kelertienę (kai ją liepos gale sutikau Salzburge, ji dar nebuvo gavusi, o dabar, rodos, Lietuvoje stažuojasi).

Turiu stebėtis Jūsų enciklopedine erudicija – atšventėte ir Šliūpą, ir Šalkauskį, ir Bytautą. „Lit. ir mene“ skaičiau apie dailės parodą. O kai kažkuria proga vėl atsiverčiau knygą apie J. Lebedį, nustebau radęs ir Jūsų straipsnį (pirmą kartą, kol artimiau nepažinojau, neatkreipiau dėmesio). Su J. Lebedžiu korespondavau (studijų draugai), ir tai paminėta. Tik bibliografiui turbūt netiko įtraukti ir mano šiltai parašytą jo nekrologą. Randu su Jumis giminytę jei ne idėjinę, tai psichologinę. Taip pat nesiriboju tik filosofija, bet domiuosi ir literatūra bei dai-

le. A. Gaidys, skyręs man tikrai daug vietos, pasakotinį sakinį galėjo pakeisti: „domisi ir literatūra“, kad ir nebesant vietos pažymėti poetų Žemės antologijos įvadą ar dail. Galdiko mano redaguotos lietuviškosios monografijos. Dėkui, kad enc. mane priminėtė egzist. str.

Europos lietuvių studijų savaitė kalbėjau apie 100 gimimo metų sukaktį visų trijų mūsų filosofijos pradininkų: Bytauto, Dovydaičio ir Šalkauskio. Šalkauskio raštų I tomas (730 psl.), apimantis filosofinius str. bei studijas, jau mano rankose. Buvo daug vargo tą tomą redaguojant, nes teko trapus uždavinys – lyginti kalbą.

Bytautu seniai domėjausi. Dar 1959 m. gavau atsiminimus jo buvusios sužadėtinės, kuri, dirbdama gailėstingą seserimi, jį išlaikė Leysin sanatorijoje. Pasirodo, Bytautas baigė gyvenimą tokiu pat grįžimu į tėvų tikėjimą, kaip ir rašytojas J. Biliūnas. Bytauto turiu visus straipsnius, išskyrus „Filosofia“ (Aušrinė, 1912, Nr. 4). Gal atmuštumėte kopiją – ar paprašius un-to biblioteka? Prašyčiau ir jo nuotraukos (ir mūsų enc., ir dabar str. duodamoji labai neryški).

Šilingas Bytauto gimimo data nurodo birželio 9, tad pridėjus 12, išeitų birželio 21, o ne 22 kaip visur rašoma. Pasirašęs tėra „Romas“, tad turėjo būti Romanas, o vėliau turbūt iš tiesų susilietuvino į Ramūną. Taip vadina ir Šilingas, ir sužadėtinė (po ketverių metų ištekėjusi už dail. A. Varno).

Rasčiau gal dar kai ką Jums iš savo knygų pasiųsti. Bet – ar nueis? Kas dabar leidžiama? Savo laiku ir iš E. Frommo knygų tik viena buvo įsileidžiama. Bibliotekos gauna, bet man būtų mieliau pasiųsti žmonėms. Ar yra atskira filosofijos katedrų un-te biblioteka. Turiu dar kelerių metų The review of metaphysics (dvylikatomė enc. nurodoma tarp filozofijos šaltinių). Anksčiau nemaža komplektų buvau pasiuntęs un-to bibliotekai.

Iš Lietuvos rašytojų atvykimas nebėra naujiena. O norėtusi sulaukti ir filosofų. Kaip būtų miela su Jumis vakarą praleisti.

Nuoširdžiai Jūsų J. Girnius

LVNA, F. 14, Ap. 1, B. 193

Malonus Profesoriau,

Mūsų korespondencija susipainiojo. Naujametinių 86.XII.2 laiškutį greit gavau, bet iš rankraščio nesusigaudžiau dėl to mano daugiatomio siuntinio (po 1, 2, 4 buvo lyg 5 – dabar tik supratau ne 5, o t). Šių metų sausio 7 laiškas, nors buvo registruotas ir reikėjo gavimą patvirtinti parašu, mane pasiekė tik balandžio 13. Pirmas kartas, kad taip ilgai laiškas būtų ėjęs (nebuvo „par avion“, tad pateko į laivais vežamus). Balandžio 20 laiškas atėjo normaliai, po 2–3 savaitių).

Dabar aišku, kad iš 4 tomų užkliuvo trečiasis. Turbūt – socialinės tematikos. Visi tomai buvo to paties pobūdžio – duoti skirtingas pozicijas.

1. J. Tumelis leidinio apie R. Byt. neprisiurošė pasiųsti – lauksiu iš Jūsų.

2. „Kuriozui“ (manęs pavertimu kitu asmeniu) turbūt sunku rasti formą, autoriaus atsiprašymo nesulaukiau.

Mano str. „Problemose“ nusikelia į Nr. 39. Anksčiau buvote numatę paimti iš LKMA Suvažiavimo darbų t. III p. 159–166. Tą buvote pasirinkę iš mano keturių siūlytų dalykėlių.

„Lietuvos filosofijos istorijos“ chrestomatija, minima IV.20 laiške, turbūt bus panaši į kitas Jūsų sudaromas chrestomatijas. „Žmogiškoji kančios prasmė“ tam reikalui tinkamiausia. (Beje, jame cituoju E. Jüngerį, į kurį dėmesį atkreipė M. Heidegger savo studentų pobūvyje pas jį paskaitęs šio eseisto, besukančio prieš Hitlerį, ištraukų).

Neatsisakiau nuo interviu – atsakyti į Jūsų klausimus. Kai rašiau, kad filosofija – tai ne poezija, turėjau mintyje tik tokio interviu sunkumą. Viešumos kryptis gal padarys įmanoma ir tai, kas atrodytų neįmanoma. Greimas – kalbos filosofija, kuri iš esmės neutrali.

1986 vasario mėn. iš Jūsų gavau „Problemų“ Nr. 32 ir 33, Br. Kuzmicko „Laimę“ ir V. Žemaičio – apie J. Vabalą-Gudaitį, spalio mėn. – Jūsų „Esė apie mąstytojus“, Renesanso II t., „Pro-

blemų“ Nr. 33 ir 34. Ką dar minite pasiuntę, sulauksiu. Trunka nuo 2 iki 3 mėnesių.

Jums pasiūsiu St. Šalkauskio rašų filosofinį I tomą mano redaguotą (iš viso 730 p.). Siūsiu per katedrą – kitaip tikrai negautumėte. Pasižvalgysiu ką iš kitų savo turimų knygelių parinkti su viltimi, kad pakeliui neužklius.

Didžiausia naujiena, mus „sugiminiuojanti“, tai žinia, kas esate vedę sudeikietę. Kaip jos pavardė, iš pačių Sudeikių ar iš kurio aplinkinių kaimų? Vasaromis Alaušas priklausydavo man: dar gimnazistas laively garsiai skaitydavau sunkiai įkandamą „Logos“ ar poeziją.

Pateikiu žinių apie save. Tėvai turėjo tik „trečinką“, bet išleido į mokslus 3 vaikus (ūkininkauti liko vienas). Per du metus privačiai pasirengęs, išlaikiau egzaminus į V gimnazijos klasę. Gimnaziją baigiau 1932 m. Tokio amžiaus (17 m.) studentų tais metais buvo tik 4. Diplominių darbų parašiau turbūt didesnę negu įprasta, tad dalis buvo priimta kaip licenciatas darbas, tik reikėjo specialių egzaminų. Teologai buvo įpratę metus pastudijuoti licenciatas išgijimui. O filosofijos licenciatas buvo gavę 1926 J. Keliuotis ir Pr. Mantvydas, 1933 K. Raičinskis, 1936 aš. Heideggeriu susidomėjau aš pats – dėl jo „tamsumo“. Po dviejų metų studijų užsienyje nebegavau leidimo išvykti tretiesiems metams. Stojome karinei prievolei savojoj Utenos aps. Paskutiniaisiais likome du universitetiniai žmonės. Tą, kuris dirbo „Policijos“ redakcijoje, atleido nuo karinės prievolės, o manęs neatleido. Mums girdint, taip ir pasakė: anas jau tarnauja valsybei, o tas – ne. Straipsniai „Židinyje“ (1939, Nr. 12; 1940, Nr. 2 (Kančios prasmė) ir Nr. 5–6) parašti tuo metu, kai atlikau karinę prievolę. Iš kariuomenės buvau atleistas 1940. VII.1.

Nestokojau nei socialinės sąmonės, nei maištininko dvasios.

Į Jūsų str. „Tiesoje“ (I.21) „Tėviškės žibuuriuose“ atsiliepė iš Italijos dr. J. Gailius (ne ku-

nigas, bet šiaip jo nepažįstu). Jei domintų, pasiųščiau kitu laišku. Noriu, kad šiam laišku nebūtų kliūčių Jus pasiekti.

Būsiu be galo ir iš širdies dėkingas už man parūpinimą ir toliau Lietuvos filosofinių leidinių, nes dabar jų gavimas labai pasunkėjęs.

Po pertraukos imu antrą lapelį su malonia žinia: žmona parnešė man V. Sezemano „Gnoseologiją“. Tās žmogus, kuris ją gavo, padovanojo man. Tad atkrinta ir šitos knygos siuntimas. Bet Sezemano bus dar du tomai. Tačiau reikės dar dviejų.

Ateina gera mintis. Knygos ne tik sunkiai gaunamos, bet ir brangios. Susitarkime taip: Jūs man parūpinate filosofijos ir reikšmingesnes kultūros istorijos knygas. O pinigų parūpins mano jauniausias brolis, iš profesijos „tamsybininkas“, 1944 rudenį stojęs į savo mokyklą ir laimingai išvengęs ekskursijos į „ten“. Jam iš Salako sunku pasiekti Vilnių, nežinos, kur gauti filosofinių knygų, gali turėti sunkumų ir su leidimu išsiųsti. Jei sutiksite, kaip labai prašau, jis laikas nuo laiko parūpins lėšų. Aš jums knygomis vargu ar galėsiu atsilyginti – interesai ne visai sutampa.

Anksčiau uolus man knygų tiekėjas, brolio lėšomis, buvo a. a. Al. Žirgulyš, senas pažįstamas. Šiek tiek visą laiką talkino ir žmonos sesuo, chemijos docentė. Ji sugebėdavo gauti ir filosofinių knygų. Būtų galima jai rezervuoti literatūrinius ar kitus atsitiktinius leidinius. (Vėlėliau: dabar ji vargsta su stiprokai sulaužyta ranka).

Skaičiau J. Minkevičiaus pareiškimą, kad „universitete nėra nė filosofijos sėcialybės“ (K, b. 87, Nr. 4). Kaip reikia tą suprasti? Juk veikia net trys katedros. Ar neteikiama baigimo diplomų?

Dėl J. Šliūpo mirties, sūnus tiksliausiai žino. Dalyvavau jo laidotuvėse, neseniai atvykęs į

Visi geri linkėjimai Jums ir Žmonai (gali būti pažinojusi jaunesnius mano brolius – buvau vyriausias).

Juozas Girmius

1987.VII

LVNA, F. 14, Ap. 1, B. 193

Berlyną. Buvo ruduo ar žiema. Jis buvo iš pietų Vokietijos atkvietas į Berlyną pasakyti kalbą JAV lietuviams (per radiją).

Buvote užminę gandą, kad likę Lietuvoje Maceinos, mano rankraščių. Maceina viską tuoju pat spausdino. Mano vienas rankraštis dingo nerandamai. Kadangi vokiečių metu negalėjau rengti disertacijos apie K. Jaspersą, buvau sugalvojęs paanalizuoti psichologijos išsiskyrimą iš filosofijos. Knygų skolino V. Sezemanas. Buvau ne taip jau mažai parašęs. Įdėjęs į stiklinį indą, užkasiau po žeme. Bet kažkas turėjo pastebėti ir išsikasti. Kai buvo atkasta jau man pasitraukus, buvo dingęs ir stiklinis indas, ir rankraščiai. Matyt, manė, kad slėpiau ką nors vertingesnio.

Baigdamas grįžtu prie to, kas jau liesta. Kartą klausėte, ar sutikčiau pokalbiui „Kultūros baruose“; kitą kartą minėjote, kad norite „Gimt. krašte“ aptarti išeivinę filosofiją. Gal vykdykite antrąjį sumanymą. Tam reikalui Pr. Visvydo atsiminimai gali tikti aprašo pajvairinimui.

Kaip rašiau, dabar iš Lietuvos filosofų palaikau ryšį tik su Jumis ir B. Kuzmicku. Kai pastarasis parašė, kad dabar paskirtas Lietuvos filosofijos istorijai, ir mane paprašė trumpo curriculum vitae, aš vietoj trumpo curriculum vitae, pagautas rytų aukštaičiams būdingo atlapumo, plačiai „išliejau sielą“. Tada jam atėjo mintis panaudoti leidinukui Filosofijos istorijos baruose. Atsakiau, kad tiesiog dėti tą mano „išpažintį“ nederėtų, reikėtų ją, norint panaudoti, savais žodžiais pramiešti, kad ir pasinaudojant to paties Pr. Visvydo atsiminimais. Kaž-

kodėl pasitikiu, kad judu, Jūs ir Kuzmickas, esate vienas antro draugai. Tad galite susitarti, kaip ką panaudoti.

Užsiminiau, kad norėčiau dar kartą apsilankyti Lietuvoje. Savo studijų draugų maža belikę. Ar rasčiau draugų tarp jaunesniųjų filosofų? Jų knygas esu skaitęs. Bet kiek jie bus matę manąsias knygas? Turbūt kituose sluoksniuose jos ligi šiol tebeina iš rankų į rankas, kaip esu infor-

muojamas Lietuvoje besilankiusių. Žodžiu: ar turėčiau ką veikti per porą savaitių.

Atsiprašau už laiško ištesimą. Linkiu viso la-
bo Jums ir Jūsų žmonai, tą patį Alaušą mačiu-
siai.

J. Girnius

Ir mašinėlė genda, ir mano dėmesys išsiblaš-
kęs – daug klaidų!

LVNA, F. 14, Ap. 1, B. 193

1987.VIII.5

Malonus Daktare,

Dėkoju už Jūsų birželio 30 laišką. Liepos 15 mane pasiekė ir Jūsų man siųstosios knygos. Nors ir neminite, manau, kad gavote mano pas-
kutinį laišką, rašytą apie gegužės pusę.

Pasiunčiu dr. J. Gailiaus pasisakymą dėl Jū-
sų straipsnio Tiesoje. Iš pradžių maniau, kad
Gailius yra vienas iš Romos žmonių. Ten neži-
nomas, tad reikia prileisti – slapyvardis.

Siunčiu šį laišką per katedrą, kaip nurodėte.
Atnašiu platesnį laišką adresuosiu į namus.

Anksčiau buvau užsiminęs Kraštotyros
Nr. 20 „kurioza“: Griniaus pavertimą manimi.
Lyg ruošėtės jį kur nors iškelti. Iš autoriaus atsak-
ymo nesulaukiau. Galų gale tai smulkmena.
Tik negaliu suprasti nusistatymo palikti be at-
sakymo laiškus. Argi formuojasi toks paprotys?

Kai būsite gavę šį laišką, patvirtinkite, kad
Jus pasiekė.

Visi geri linkėjimai

J. Girnius

LVNA, F. 14, Ap. 1, B. 193

1987.VIII.7

Malonus Profesoriau,

Dėkoju už Jūsų birželio 30 laišką. Nors jame ir
neminite mano laiško, siųsto apie gegužės pusę,
bet manau, kad jį gavote. Dar anksčiau mane
pasiekė balandžio 20 laiškas. Prieš pora dienų
katedros adresu Jums išsiunčiau „Tėviškės ži-
burių“ pasisakymą dėl Jūsų str. „Tiesoje“. Tas
dr. J. Gailius, kaip rašiau, turbūt slapyvardis.

Taip pat dėkoju už liepos 15 gautą knygų siun-
tinį: Kat. filos. koncepcijas, Problemų Nr. 35,
R. Bytauto leidinuką ir jo „Filosofia“ atmušą
(Tumelis nepasirūpino man pasiųsti jo sudaryto
leidinuko). Nustebau, kad pašto ženklų reikėjo

dar daugiau negu pačių knygų kaina, o – dar
muitas!

Dėl Bytauto: vis rašoma jį mirus birželio 22.
St. Šilingas nurodė 9 dieną ir gimimui, ir mir-
čiai. Gimimui išties galioja 22 (pridėjus 13), bet
mirčiai tereikia pridėti 12. Pagal tai mirė birže-
lio 21. Nurodoma Bytutą buvus pirmą filosofą
profesionalą. Ne visai tikslu: Kuraitis gavo filo-
sofijos doktoratą 1911, metais anksčiau negu By-
tautas baigė universitetines studijas. Savo laiku
gavau jo buvusios sužieduotinės M. Kuraitytės
(po ketverių metų ištekėjusios už dail. A. Var-
no), jį Šveicarijoje išlaikiusios, laišką, liudijantį,
kad mirė grįžęs į tėvų tikėjimą. Tumeliui tai
buvau parašęs, bet arba negavo mano laiško, ar-

ba nedrįso to paskelbti. Kai J. Barzdaitis vis nutylėdavo J. Biliūno grįžimą į tėvų tikėjimą, vėlesnėje knygoje tai jau pažymėjo. Buvau jam parašęs tuo reikalu.

Bus įdomu paskaityti apie Vydūną. Leisdamas „Sąmonę“ (1936), buvo mane „nusisamdęs“ visai savaitei jam talkinti. Pasirinkęs pas jį ir gyventi, visko iš arti prisiziūrėjau. Iš tiesų labai taurusasmuo, bet kabalistinių „keistenybių“ nestokojo. Buvau įpareigotas grįžęs iš Tilžės Lietuvon apie jį papasakoti lietuvių jaunimui...

Lietuvoj leidžiamoj, bet ten neskaitomoj spaudoj palankiai įvertintas Jūsų pasisakymas 600 m. kr. konferencijoj šių metų sausio mėn. Į klausimą, kokia kr. įtaka, esą atsakėte: kultūrinėj plotmėj – teigiama, politinėj – neigiama, o religinėj – „garbingai atsisakė įvertinti“, nes „negalėsiąs to objektyviai įvertinti“. Kitoj pastraipoj primenamas pasisakymas prieš „buldozerinį“ at., nesgi at. ekstremizmas pagimdęs ir rel. ekstremizmą. Tai iš Nr. 72 vedamojo.

Šalkauskio raštų I tomą, Jums užrašęs, pasiunčiau per katedrą. Painformuokite, kai gausite. Pasiunčiau senokai – turėtumėte dabar jau būtigavęs. Kai (ir jei) gausite, su tuo tomu supažindinkite ir Šalkauskienę. Sveikindama žmoną su vardadieniu (liepos 26 – Ona), ji rašė dar nemačiusi to tomo (o man jis kainavo visus metus laiko).

Tėviškė man – gimtinė. Pasidarėte lyg daug artimesnis, kai parašėte apie savo žmoną ir jos motiną. Mano senelis su tėvu, dar vaiku, iš Le-

liūnų vls. Antalgės persikėlė į Sudeikius ir, esą, drauge su Bertašiumi pirko valaką: Bertašius valako – 2/3, Girnius – 1/3 (tracinką), kol bažnytikėmis nebuvo į vienkiemius išskirstytas, mūsų sodybos buvo betarpiškos kaimynės. Išskirstčius į vienkiemius, šalia Bertašių gyveno mamos broliai Urveliai (buvo pasidaliję perpus 5 ha). Kadangi mūsų vienkiemis buvo toliau nuo Alaušo, savo valtį laikiau pas vieną dėdę (iš visos giminės vienintelį vorkutininką). Ten Alaušas daro vingį. Ant žvyro kalnelio svajojau pasistatyti pastogę ir ten leisti vasaras. Dėdžių nameliai tebestovi, bet gyvena svetimi žmonės. O tėvų ūkelis buvo jau meliarizuotas tuo metu, kai lankiau Sudeikius, nors šalia kitų kaimynų nameliai tebestovėjo. Su tėvu Bertašiumi pasižinojome. Dukters nebepprisimenu. Turbūt ji buvo minima kaip dailininkė. Galėjo pažinoti mano jaunesniusius brolius (esu vyriausias). Gruodžių apylinkėj buvo daug, ypač Šikšniuose, jau už Alaušo).

„Kultūros barų“ Nr. 4 skaičiau Jūsų str. apie dailę. Ir čia yra šiektiek „giminystės“: esu redagavęs dail. A. Galdiko monografiją – albumą ir parašęs vieną str. dailės tautiškumo klausimu. A. Gaidys būtų galėjęs 4-tomėjenc. mano biografiją baigti domesiu literatūrai (Žemės antologijos 50 puslapių) ir daile, o ne kons. klerikalizmu.

Viso labo!

Girnius Juozas

LVNA, F. 14, Ap. 1, B. 193

1987.XII.27

Malonus Profesoriau,

Prabėgo jau keturi mėnesiai nuo Jūsų paskutinio IX.1 laiško. Šį švenčių metų amerikiečiai vadina „sezonu“, kai nenori minėti Kalėdų. Vienaip ar kitaip pavadinę, visi švenčia, nesgi tai ir dovanomis, ir linkėjimais keitimasis.

Linkiu Jums laimingų 1988 metų. Tik ta laimė kiekvienam vis ką kita reiškia. Kūrybingam žmogui linkėti laimingų metų tai linkėti kūrybingų metų, o kūrybingi metai visada yra sunkaus darbo metai. Tiesiog stebiuosi Jūsų intereso platumu (čia apie dailę, čia apie Kraševskį, čia kuria kita tema). Turite tiesiog stokoti laiko, bet tai ir yra Jūsų pasirenkama laimė.

Skubu parašyti, kad jau gavau V. Bagdonaičiaus knygą apie Vydūną (iš B. Kuzmicko, su kuriuo palaikau ryšį, kaip su Jumis) ir Kanto „Praktinio proto kritiką“ iš paties R. Plečkaičio, susipažinto, kai dukart lankiausi tėvynėje. Minėjote, kad turi pasirodyti J. Minkevičiaus „Žmogaus problema“. Rodos, išėjo ir A. Lozuraičio nauja knyga. Minėjote ir V. Sezemano gno-seologiją (jis rašė vokiškai – vertimas). Vienas jau čia tą knygą gavo. Gražus atsilyginimas už 7 ar 8 koncentracijos metus. Bet nemažiau į lietuvius buvo įaugęs ir L. Karsavinas, sunaikintas Abezės konclageryje. Neturėtų būti kliūtis, kad jis ten iš stačiatikių perėjo į katalikus. Turimoje rusų filosofijos istorijoje jam skiriama daug vietos (Sezemanas vos paminimas).

Rašėte, kad jau matėte Šalkauskio raštų I tomą un-to bibliotekoje. Per katedrą pasiunčiau Jums tą tomą seniai – apie liepos pradžią – argi jos dar negavote? Buvau tą tomą pasiuntęs ir B. Kuzmickui – nusavino (kokia teise, kai visur jau viešuma, ne tik kaip nuo seno vieši laišškai) MA biblioteka.

Iš geros širdies buvote žadėję parūpinti man Lietuvos filosofų knygų. Dėkoju už tas, kurias gavau. Tik baisu, kokios jos brangios: pašto ženklų kartais dar daugiau už knygos kainą. Kalbama, kad atskirai reikia mokėti dar muitą.

Dabar čia jau spausdinama Pr. Kuraičio raštu rinktinė, kuriai parašiau autoriaus apybraižą. Daug vargo turėjau, nes biografinių duomenų tebuvo 23 eilutės. Teko po visus pašalius dairytis. Susidarė apie 100 (daugiau ar mažiau pagal formatą) puslapių. Baisaus kuklumo buvo tas mano profesorius. Nepaliko jokių atsiminimų, atsisakė net interviu. 1926 m. atsisakė ir Metro-polito arkivyskupo posto.

Sumaišė mane, kad net iš tų chrestomatinių tomų vienas užkliuvo. Žiūrėsiu, ką dar galėsiu atrinkti iš savo knygų. Bandysiu vengti „revizionistų“.

Literatuose iš tiesų daug viešumos. Filosofuose atkreipė dėmesį B. Kuzmicko „Ar naudinga sakyti tiesą?“ (M. ir g., 87, Nr. 9). Pagal autorių reikėtų visur sakyti tik tiesą. Deja, ji lieka net nežinoma. Tikriausiai nebūsime girdėję apie prieš metus vykusias kratas ir masinį knygų konfiskavimą. Net iki R. Šilbajorio lit. straipsnių ar Ylos „Čiurlionio“. Meceinos „Niekšybės paslapties“ konfiskuota apie 200 egz., mano „Tautos...“ net 500–600 egz., „padaugintų elektrografiniu būdu“ (mūsų xerox). Skaudu buvo tai patirti. Persitvarkymui reikia naujų žmonių – ne Bielinio, Aničo ar Zakso tipo net ir saugumo.

Buvote ir Jūs tiesiai pasisakę, tik nežinau, kur ta konferencija buvo aprašyta oficialiojoje spaudoje. Įdedu iškarpa iš neoficialiosios spaudos. Tik neimkite taip jautriai, kaip to slapyvardininko Gailiaus. Sunku kalbėti iš skirtingų pasaulių.

Įstrigo man Jūsų žodis: „O mūsų tiek ne daug“. Rašytojų kasmet čia atvyksta, o filosofų nežinau du, kurie čia ilgiau buvo (iš tų 4, kurie smerkė J. Repšį, mano tiesiog pamiltą). Jei kojos pakeltų, būtų malonu dar kartą aplankyti Lietuvą.

Nuo pokalbio, kaip jau rašiau, neatsisakau. Bet gal lanksčiau būtų mane „be progos“ priminti. Siunčiu aptikęs pamirštą stud. Pr. Visvydo atsiminimus apie Kuraitį, Maceiną ir mane. Visvydas – ne „klerikalas“ o, pats nežinau, kurių pažiūrų indiferentas.

LVNA, F. 14, Ap. 1, B. 193

Malonus Profesoriau,

Mūsų iššys kažkaip visai nutrūko. Paskutinį laišką man rašėte prie pusę metų, 1987.IX.1, atsakydamas į mano 1987.VIII.7 laišką. Aš Jums rašiau 1987.IX.3 (įdėjau Pr. Visvydo, mano studento, atsiminimų apie Kuraitį, Maceiną ir mane iš Pr. Čepėno redaguotos knygos apie Lietuvos universitetą). Naujametinį laišką (keturių puslapių) rašiau 1987.XII.27.

Pirmajame savo laiške tarp kitko teiravausi, ar gavote mano Jums užrašytą Šalkauskio raštų tomą. Man smalsu, ar tas tomas pakeliui užkliuvo, ar laimingai Jus pasiekė. Dabar baigiu redaguoti Šalkauskio raštų II tomą. Ilgiau užtruko, nes protarpiu parengiau J. Keliuočio (kaip žurnalisto, priklausančio mūsų kultūros istorijai) biografiją ir Pr. Kuraičio apybraižėlę. Pastaroji pareikalavo ir laiko, ir vargo: tas filosofas buvo toks retai kuklus, kad tiesioginės biografinės medžiagos tebuvo moksleivių laikraščio 23 eilutės (ne puslapiai). Vargau, nesgi apie jį niekas nebeprisiruoš rašyti. O drauge su Šalkauskiu jis buvo mano mokytojas.

Antrajame (naujametiniame) laiške svarbiausia rašiau dėl knygų. Kadangi buvote rašę, jog

pasirūpinsite naujai išeinančių filosofinių knygų, informavau, kurias jau per tą laiką iš kitų gavau (apie Vydūną, Sezemano pirmąjį tomą ir kt.). O išlaidoms padengti siūliau sutikti, kad apmokėtų mano brolis, dabar dirbąs toli nuo Vilniaus (Salake). „Problemų“ paskutinis turimas tomas yra 35-tasis.

Perskaičiau savo laiškų nuorašus. Rodos, nieko ižeidžiamo juose nebuvo. Jei kuris sakinytis būtų toks buvęs, prašau atleisti. Jus gerbiu ir vertinu. Suprantu, kad, tiek daug rašydamas, negalite rasti laiko man, ypač knygų išsiuntimui. Nesame gi nė matęsi. Galbūt ir niekada gyvai nesusitiksimė. Žinoma, būtų malonu su Jumissusitikti. Rodos, ir kalbos nestokotų. Deja, vargu ar mano „kajos“ bus stiprios tolimai kelionei. Greičiau tikėsiusi Jus pamatyti šiame krašte.

Su šilta pagarba
Juozas Girnius

PS: Pr. Kuraičio raštų rinktinę parengė, neoficialiai ir mano talkinamas, rašytojas A. Vaičiulaitis. Jau surinkta – netrukus turėtų pasirodyti. Leidėjų prašiau, kad mano apybraižėlės padarytų šiek tiek atspaudų. Bus lengviau ją ir Jums pasiųsti.

LVNA, F. 14, Ap. 1, B. 193

1988 kovo 21

Malonus Profesoriau,

Dėkoju už Jūsų sausio 26 laišką, kurį gavau tik šiandien. Kažkodėl jis neįprastai ilgai keliavo. Pasitaiko gauti net po dviejų savaitių, dažniausiai reikia trijų. O du mėnesius (ar ilgėliau) keičia knygos.

Skubu tuojau pat atsakyti, nesgi savo ruožtu galite stebėtis mano kovo 5 laišku, kuris apie šį laiką turi Jus pasiekti. Kai per šešis mėnesius negavau laiško iš Jūsų (paskutinis buvo rašytas 1987 rugsėjo 1, o pats buvau rašęs

1987.IX.3 ir naujametinį XII.27). Paskutinį, kovo 5, laišką rašiau, prileisdamas, kad jis gali būti paskutinis.

Tikrai nudžiugau sulaukęs Jūsų žodžio, tokio pat tiesaus, kaip visada. Jums parašysiu ir atsakysiu į „Kultūros barų“ klausimus šiek tiek vėliau. O šį kartą tenkinuosi, tik Jus painformuodamas, kaip susiklostė mūsų laiškai.

Pavasariniai linkėjimai (pavasaris jau formaliai prasidėjo, bet šiomis dienomis temperatūra čia tesiekė apie minus 7° Celsijaus).

Juozas Girnius
LVNA, F. 14, Ap. 1, B. 193

1988.IV.19

Malonus Profesoriau,

Jūsų IV.5 laišką gavau IV.18 (normalus laiškas). O I.26 laiškas išties buvo kažkaip įstrigęs. Gavęs šį I.26 laišką, atsakiau III.21 laišku, kurio greičiausiai dar nebuvote gavęs, kai man rašėte IV.5. Vienu žodžiu, ryšys atsistatė – džiaugiuosi.

Pirmą knygų siuntinį gavau IV.2. Antrasis siuntinys turi būti pakeliui – užtrunka apie 2 mėn. ar ilgiau.

Taip pat gavau klausimus „Kultūros barams“. Juos atsakysiu tik gegužės pabaigoje, nesgi šiuo metu esu įklimpęs su vienu terminuotu darbeliu.

Šių metų „Aidų“ Nr. 1 viename str. buvo viena citata iš Jūsų str. „Tiesoj“ 1987.I.21, tikriausiai ištraukta iš konteksto (panašiai, kaip V. Trumpos str. radau save cituojamą iš puslapio, kuriame nėra cituoto sakinio – visos kny-

gos netikrinau, gal kur ir yra, bet visai ne ta prasme, kurią suteikė V. Trumpa). Vargas su žmonėmis, kurie, nebūdami filosofai, šokasi rasti, ko visai nėra Jūsų ar mano rašiniuose.

Būčiau Jums vėl parašęs, jei ir nebūčiau gavęs Jūsų paskutinio (IV.5) laiško. Didžiai nudžiugau, kai sulaukiau „Pergalės“ Nr. 4 su Jūsų reikšmingu pasisakymu, tokio atvirumo pirmu iš filosofų. Pakomentuosiu kitame laiške vėliau, kai siūsiu „K. b.“ atsakymus.

„G. kr.“ jau seniau skaičiau Jūsų str. – dėkoju už Šalkausio raštų leidimo priminimą. Dabar vargstu su antruoju tomu (ir viena paskaita apie jį, kur informuosiu ir apie jo sulauktą dėmesį – Jūsų ir kitų – tėvynėje.

Su šilta pagarba
Juozas Girmius

Berašant pradėjo „streikuoti“ mano mašinėlė – todėl taip pasirašė.

LVNA, F. 14, Ap. 1, B. 193

1989.I.31.–II.2

Gerbiamas Profesoriau ir Brangus Tautietį,

Be galo uždelsiau atsiliiepti. Tiesiog nedrįsau Jūsų gaišinti, nes žinojau, kiek visą laiką esate užimtas prasidėjusio Sąjūdžio. Betgi ir toliau liekate užimtas. O ryšį su Jumis (užsimezgsų prieš penkis metus) didžiai branginu. Tąd ir ryžtuosi šiandien (būtent naujų metų pirmo mėnesio paskutinę dieną) Jums parašyti – palinkėti, kad 1989-ji būtų Jums laimingi, kad būtų sėkmingi visi ryžtai (ir kovo 26).

Paskutinis Jūsų laiškas, rašytas IV.21, mane pasiekė tik VI.16, taigi buvo „įstrigęs“ (normaliai laiškas eina 10–12 dienų) kaip ir vienas ankstesniųjų laiškų. Ne tik įstringa, bet ir dingsta mano ar man siunčiamilaiškai. Taip buvo, gal nebebus.

Dėkui už gautas knygas. Gegužės pradžioje gavau chrestomatijų V tomą (specialus aciū už

įrašą), Problemų Nr. 37 ir A. Lozuraičio knygą. Vėlėliau gavau leidinį apie Aušrą ir Pergalės Nr. 4.

Iš Lietuvos siunčiamos skygos visus pasiekia, bet į Lietuvą knygų siuntimas dar lieka netikras (S. Geda net spaudoje skundėsi dėl vogimo). Reikia tęsti knygnešių gadynę. Bet knygnešių paslauga yra netikra. Gali būti pakeliui iš jo atimta, vadovaujantis indeksiniu sąrašu (X.3 liudijimas „knygnešio“, kovojusio dėl vienos istorinės knygos). Be to, nežinia lydi ir toliau: Vilniun nuvykęs asmuo gali patikėti įteikimą savo gimnazičiams, o tie gali vėl savaip nuspręsti.

Pernai apie birželio mėnesį turėjo Jus pasiekti mano „Laisvė ir būtis“, o apie metų pabaigą „Tauta ir t. i.“ (jeigu mažo formato ir plono popieriaus, tai kontrafaktinis leidimas apie 1980, atliktas manęs nesiklausus – leidėjų nežinau). Rinkoje mano knygų nebėra nė vienos – visos

buvo tuojau pat išpirktos. Tik sau pasilikau po kelis egzempliorius. Dabar yra išėjusi ir mano sūnaus knyga apie pokario kovas (1987, 424 psl.). Nors tai mokslinis (ne propagandinis) darbas, nėra ko nė kalbėti apie pasiuntimą. Bandau pasiųsti (xerox atmušęs) tik jo paskaitą IV Kultūros kongrese 1988. VI.25. Tą paskaitą galėtų Jus dominti, nesgi ji liečia tuos pačius rūpesčius, kuriais gyvena Sąjūdis. Tikiu, kad gausite. Iš angliškų knygų pasiunčiu Downton ir Hart sudarytą leidinį *Perspective on political philosophy* (III t., 1973, apie 450 psl.). Tą knygą žmona įpakavo ir išsiuntė I.27. Turėčiau įdomesnių „revizionistų“ veikalų, bet vargu ar gautumėte.

Lietuvoj filosofinių knygų turbūt pereitą pusmetį nedaug pasirodė. Problemų Nr. 38 jau turiu (gal pasirodė ir Nr. 39). A. Šliogerio knygą gavau iš jo paties.

Straipsnį „Rašytojas ir istorinė situacija“ skaičiau su pieštuku rankose. Rašytojai jau 1987 buvo pradėję kelti V. Pietario „Algimanto“ ir kitų besibaimintų veikalų išleidimą. Bet Jūs pirmasis palietėte, dėl ko baimintis. Dviejuose iškeltuose klausimuose ir pats orientavausi. Su dviem pašalintomis universiteto dėstytojomis lituanistėmis susipažinau, lankydamasis Vilniuje (trečiosios duktė aplankė Bostoną). Kažkaip buvo gautas ir 1946 m. rašytojų suvažiavimo leidinukas, kurį citavote iš Pergalės. Per porą Aidų numerių (bene 1979–80 sandūroje) su tuo suvažiavimu buvo supažindinti ir šio žurnalo skaitytojai. Rašėte šį straipsnį sausio pabaigoje ar vasario pradžioje (pagal pažymą, kada duota rinkti). O tai buvo laikas, kuriuo kaip tik buvo itin stengiamasi „diktuoti“ istoriją (turiu galvoj du leidinius, kurie vieną dieną buvo duoti rinkti, o kitą dieną pasirašyti spausdinti). Buvote pačiose Sąjūdžio ištakose.

Malonu, kad tokį didelį vaidmenį tautos dvasiniame atgimime turi filosofai. O kiek parodėte energijos (visur dalyvaudamas) ir nepalenkiamo tiesumo! Gėrėjaisi Jūsų loginiu aštrumu po

kalbyje Generolo susitikime su sąjūdiečiais. Skaičiau Jūsų kalbą spalio 4 plenumo (S. žr., Nr. 45). Po spalio 4 „šurmulio“ buvo didelis laimėjimas Jūsų išrinkimas universitete itin atsakingoms pareigoms.

Visi ir čia, kurie iš pradžių save laikėme tremtiniais, dvasia dalyvaujame Sąjūdyje. Gėrimės tokiu tiesos ir laisvės troškuliu. Ir mus džiugina toks nuoširdus pakantumo ir vieningumo siekimas (o kaip reikėtų ir čia to visko). Video įrašuose stebint Vingio parko ar Gedimino aikštės kalbėtojus bei minios skandavimus, nejučiomis sudrėksta akys. Kartais ima me net baimintis dėl tų, kurie patys nesibaiminate.

Žinoma, reikės daug laiko kovai, kol visi lūkesčiai bus įgyvendinami. Reikės, kad nauji žmonės taptų pareigūnais, suvokiančiais pareigos prasmę. Bene „Sietyne“ užtikau minimą ir žinomojo lituanistikos katedros niokotojo pavardę. Ir daugiau tokių, kurie liks, kokie buvo.

Vienas atvejis: specfondai galbūt ir gerokai aptuštėjo, bet ir dabar tebėra nepanaikinti. Savo akimis mačiau Lietuvos bibliotekos tokį laišką autoriui: dėkojama už knygą, bet pažymima, kad ji skiriama specfondui. Susidarė įspūdis, kad tokį laišką rašiusiajam asmeniui specfondai nėra mielūs, bet kad jis turi laikytis kažkokio įsako iš aukščiau.

Išėivinė spauda nepajėgia, nors ir kaip stengiasi, informuoti apie Sąjūdį. Tad godžiai skaitau paties Sąjūdžio leidinius: Sąjūdžio žinias (ligi Nr. 60, turbūt sustojo?), ypačiai Atgimimą, iš „provincinių“ – Kauno Aidą ir kas dar į rankas patenka. Gėriuosi jaunųjų kultūros žurnalų Sietynu. Žinoma, viskas gaunama pavėluotai.

Sąjūdiečių poveikis žymus ir oficialiuose leidiniuose. Per metus visai persitvarkė „Gimt. krašto“ redaktorius, kuris taip piktai ir iš širdies smerkė 1987 metais rugpjūčio 23 minėjimą. „Literatūra ir menas“ bei „Komjaunimo tiesa“ taip pat dažnai kalba Sąjūdžio žodžiais. Bet

iš kitų man progiškai patekusių leidinių matyti, kaip vieni visai nenori persitvarkyti, o kiti tik sukta vaidina „persitvarkiusius“.

Sąjūdžio veikėjų pavardės tampa žinomos čia. Ne kartą minėti ir Jūsų pasisakymai, nors ir tik trumpai. Pagal vieną Jūsų str. parengė jo atpasakojimą. Pridedu prie laiško. Pakeičiu kita reikšmingesne iškarpa, o minimą pasiųsiu atskiru laišku. Tą iškarpa gavau jau laišką parašęs. J. Gailius dėl vėlinimosi Jums atsakyti nurodo turėjęs dvi operacijas, bet paskelbė savo atsakymą „Europos lietuvyje“ (VIII.10), o vėliau tas pats atsakymas buvo išspausdintas „Tėviškės žiburiuose“ (XII.6). Pirmasis laikraštis mažai kieno skaitomas (tik Europoj), bet kanadiškiai „Tėviškės žiburiai“ yra bene įtakingiausias savaitraštis. Tad ir pasiųsiu Jums, bet atskiru laišku, kad ko gero neužkliūtų nė šis laiškas.

Nuo vasaros pabaigos kažkaip nelaukta prislėgė mane amžius: sumenka atmintis ir dėmesys, jaučiu išsisėmimą. Didžiai mane buvo išvarginęs vieno terminuoto darbo baigimas. Turėjau atsigausti, bet vis neatsigaunu, nors ir „ryžtuosi“ atsigausti. Intereso neprarandu – godžiai skaitau, bet rašyti ranka nebepraslankei.

Iš dalies gal ir dėl to „iškenčiau“ taip ilgai neatsakęs į Jūsų laišką. Neatsakiau ir į interviu klausimus. Pagal bendrą „Kultūros barų“ pobūdį, man atrodo, kad mano atsakymai būtų kažkaip ne vietoj. Lyg daugiau pritaaptų Filosofijos istorijos barų leidinių serijoje. Šiaip ar taip, tai būtų autobiografiniai pasisakymai ir tad lyg savigyra. Dabar man atėjo mintin pasiūlyti senus – retro – mano pasisakymus, pvz., tokiomis temomis: Tautinės moralės pagrindų beiėskant (Aidai, 1950), Kultūra ir politika (t. p., 1952). „Sietynas“ turi panašų retro skyrių. Bet „Atgimimui“ vargu ar tikrų „sena išmintis“ (šiaip jau galvoju: filosofija tuo ir savita, kad nepasenstama, nors mados ir neišvengiamos).

Atsiprašau, kad mano metinė „ataskaita“ taip ištįso. Jei rastumėte laiko tik kovo pabaigoje, galioja senasis adresas. Bet jei atsakytumėte dabar, adresas būtų toks: J. G., c/o A. Urbonas, 6432 1-str. Palm Point St. Petersburg, FL 33706, u USA. Ten būsiu nuo II. 6 iki III.20.

Viso labo nuoširdūs linkėjimai

Juozas Girnius

LVNA, F. 14, Ap. 1, B. 193

1989. 06. 27

Gerbiamas Profesoriau,

Ne kartą jau ruošiausi Jums rašyti – padėkoti už paskutinę knygų banderolę. Bet vis susilaikydavau: iš spaudos žinojau, kad esate didžiai užimtas. Bet matau, kad niekada nebūsime neįsitraukę į darbus ir veiklą.

Dėkoju už sausio 19 išsiųstąsias knygas, mane pasiekusias kovo pabaigoje. Tai buvo leidinys „Istorija ir būtis“ bei „Problemų“ Nr. 38 ir 39.

Ypačiai dėkoju už „Problemų“ Nr. 39 rastą straipsnį apie mano filosofinio kelio pirmuosius žingsnius. Tai buvo džiugi, nes netikėta,

staigmena. Anksčiau minėjote, kad tame numeryje bus tik ištrauka iš ano meto kurio nors mano rašinio. O parašėte Jūs pats. Jūsų žodis, liudijąs dėmesį, man yra labai brangus (mano gyvenimo saulėleidyje).

Tuos „Židinio“ straipsnius rašiau, atlikdamas karinę prievolę (1939.05.4–1940.08.01) – lemtingaisiais metais.

Egzistencializmu mane sudomino ne profesoriai, susidomėjau iš karto pats aptikęs vienoj knygoj str. apie M. Heideggerį. Mįslinga šio filosofo tamsa stichiškai mane užbūrė – atitiko mano prigimties pesimistinį nusiteikimą. Bločio problema buvo pirmoji, kuri dar gimnazijos metais žadino mano filosofinį mąstymą.

Savo ruožtu pesimistinis nusiteikimas siejosi su revoliuciniu nusiteikimu, žinoma, jaunatviškai naiviu. Skelbiau pacifizmą, smerkiau mirties bausmę etc. Toks buvau neramus „radikalas“, kad kartą gimnazijos mokytojas viešai klaseje pranašavo: uolus ateitininkas (atseit katalikas) gali pasidaryti komunistas. Radikalino mane pats neturtas. Dėl tėvų proletarinės padėties pirmąsias keturias gimnazijos klases baigiau namuose (egzaminus laikiau eksternu). Kitas keturias gimnazijos klases ir pirmus studijų metus gyvenau pusbadžiu. Liudijau savo proletarinę identitetą ir praktiškai: gimnazijoje kas trečią mokinį įkalbinau prenumeruoti „Darbininką“, pirmais dviem studijų metais veikiau Darbo jaunimo sąjungoje, lankiau darbininkų šeimas.

Faktiškai likau proletaras ir JAV, pasirinkęs lietuvišką darbą. To pasirinkimo neapgailiu (jei būčiau pasirinkęs dėstyti koledže, tubūčiau išleidęs angliškai porą knygų ir paskelbęs kelis str. specialiomis filosofinėmis temomis, dominančiomis tik atitinkamus „specialistus“. Tačiau apgailiu, kad neturėjau laiko sau pačiam. Visa, ką parašiau, parašiau tik „laisvalaikio“. O kiek iš tiesų buvo to laisvalaikio, sunku ir įsivaizduoti iš šalies – net man pačiam. Pasidaliję raišėmis, Liet. enciklopediją (1953–69, 36 tomai) redagavome 3 žmonės (tik specialųjį Lietuvos

tomą parengė atskiras redaktorius). Kultūros žurnalą Aidus redagavau 1965–80 (pensijon išleido infarktas), iš kurių 11 metų vienas pats buvau visa redakcija (pats rašiau, telkiau str. ir nuotraukas, lyginau kalbą, skaičiau korektūrą, net laužymui parengdavau maketą). Tuomet „Aidų“ išeidavo per metus 10 numerių. Kaip smagus turi būti redakcinis darbas Lietuvos leidinių redaktoriams su pavaduotojais, sekretoriais ir redkolegijomis.

Iš Lietuvos čia sulaukiame nemaža svečių. Kai kurie užsuka ir į Bostoną. Ypač džiugu buvo pasimatyti su I. Kostkevičiūte. Pasirodo, ji ir Jūsų artima pažįstama. Informavo mane, kaip brandinote Sąjūdį.

Iš tolo neįmanoma įsivaizduoti, su kokia energija dalyvaujate Sąjūdyje, nors ir skaitau Jūsų str. ir kalbas, sužinau apie keliones į užsienį (iš Stockholmo sveikinimus perdavė Irena – dėkui).

Gal dabar jau būtų galima pasiūsti ir „revizionistų“, kaip M. Djilas, R. Garaudy, M. Machovič, J.-F. Revel, L. Kolakowski, A. Schaff, E. Block. Gal domintų XX a. rašytojų politinės analizės knyga. „Likviduojusi“...

Iš širdies linkiu viso gero

Juozas Girnius

LVNA, F. 14, Ap. 1, B. 193